
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА

УДК 378.126

Багмет А.М. (Bagmet A.M.), Хоржевська І.М. (Khorzhevskaya I.M.)

Національний університет кораблебудування ім. адмірала С.О. Макарова

Миколаївський державний університет ім. В.Сухомлинського

Розкрито особливості педагогічного спілкування у вузі, рівні, стилі спілкування викладача вищої школи; необхідність оптимізації взаємин викладачів і студентів як чинник становлення особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: спілкування, педагогічне спілкування, рівні спілкування, стилі спілкування.

The peculiarities of pedagogical communication in higher education and the levels and styles of communication of a university teacher have been analyzed. The necessity of optimization of relations between teachers and students as a factor of becoming a personality of future specialist has been highlighted.

Key words: communication, pedagogical communication, levels of communication, styles of communication.

У навчально-виховному процесі вищого навчального закладу головним засобом передачі культури, духовних цінностей є неповторна індивідуальність викладача як носія культури і суб'єкта міжособистісних стосунків з унікальною особистістю студента, яка постійно змінюється і збагачується. Оскільки об'єктом педагогічної діяльності є особистість, то ця діяльність будується за законами спілкування. Антуан де Сент Екзюпері називав спілкування найбільшою розкішшю на світі. Але для педагога спілкування – це професійний обов'язок. Педагогічне спілкування – це сукупність методів і засобів, застосування яких забезпечує досягнення мети навчання та виховання і визначає характер взаємодії між двома головними суб'єктами педагогічного процесу. (3, 143). Це спілкування, яке створює найкращі умови для розвитку

мотивації студента, творчого характеру діяльності, для формування його особистості, забезпечує сприятливий психологічний клімат, попереджає створення психологічних бар'єрів, дозволяє максимально використовувати в навчальному процесі особистісні та професійні якості викладача. Спілкування виступає в декількох аспектах: як засіб вирішення учбових завдань; як система соціально-психологічного забезпечення виховного процесу; як спосіб організації взаємин викладачів і студентів, в якому поєднується навчання і виховання; як процес виховання особи і творчої індивідуальності. На думку Вітвицької С.С. серед викладачів можна виділити притаманні їм рівні спілкування:

Примітивний – в основу ставлення до студента покладено примітивні правила і реакції поведінки, амбіції, самовдоволення, зловтіха. Викладач демонструє свою зверхність. Студент для викладача виступає засобом досягнення мети.

Маніпулятивний – взаємини зі студентами будуються на грі, суть якої полягає у бажанні будь-що виграти, використовуючи різні прийоми, лестоці. Студент при цьому є об'єктом маніпуляції. Він заляканий, інфантильний.

Стандартизований – домінує формальна структура спілкування. Спостерігається слабка орієнтація на особистість. Викладач дотримується стандартів етикету, але така поведінка є поверхневою і, не зачіпаючи особистісного рівня, реалізується на рівні масок. Студент, самотійний об'єкт, відчуває байдужість викладача поза “маскою”, і фактично залишається об'єктом маніпуляції.

Діловий – орієнтуючись на справу, викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише в контексті ефективності діяльності. Викладач дотримується стандартів етикету, визнає за студентом право на самотійність. Студент для викладача є значущим залежно від внеску у суспільну діяльність. В особистому житті студент залишається самотійним.

Особистісний – спілкування базується на глибокій зацікавленості до студента, визнанні самотійності його особистості. Викладач поважає студентів, вся його діяльність спрямована на розвиток їхньої духовності,

особистісне спілкування стає спілкуванням духовним. Студент довіряє викладачеві, викладач є авторитетом і найкращим посередником між ним і знаннями про навколишній світ, людей, себе (1,71-72).

Набуття викладачем особистісного рівня спілкування є необхідною умовою високої культури взаємодії педагога і студента. Такий рівень потребує від викладача великої самовіддачі і притаманний лише тим педагогам, для яких їх професія є покликанням.

Вища школа пред'являє високі вимоги до психологічного клімату кафедри, факультету, ВНЗ в цілому, що реалізовується в повсякденному педагогічному спілкуванні. Формування власного індивідуального стилю спілкування із студентами пов'язане з розвитком творчої індивідуальності професорів, доцентів, викладачів. Стиль спілкування – це сукупність конкретних прийомів і засобів, які викладач доцільно, залежно від конкретних умов і можливостей навчання і виховання реалізує у своїй діяльності на основі власних знань, професійного досвіду, здібностей і умінь. Відомий російський психолог В.А. Кан-Калик виділяє такі стилі педагогічного спілкування.

1. Спілкування на основі високих професійних настанов педагога, його ставлення до педагогічної діяльності в цілому. Про таких говорять: “ За ним діти (студенти) буквально по п'ятах ходять”. У вищій школі інтерес у спілкуванні стимулюється ще й загальними професійними інтересами, особливо на профільних кафедрах.

2. Спілкування на основі дружнього ставлення. Цей вид комунікації передбачає захопленість спільною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності(але при цьому слід уникати панібратства). Особливо це стосується молодих педагогів, якщо вони не бажають потрапити в конфліктну ситуацію.

3. Спілкування – дистанція. Це найбільш поширений тип педагогічного спілкування, за якого постійно спостерігається дистанція у всіх сферах: навчанні – з посиленням на авторитет і професіоналізм; вихованні – на життєвий досвід і вік.

4. Спілкування – загравання. Воно властиве молодим викладачам, які надмірно прагнуть популярності. Таке спілкування забезпечує лише фальшивий, дешевий авторитет. Як правило, у педагогічній практиці спостерігається поєднання стилів у певній пропорції при домінуванні одного з них. [2,46].

Викликає зацікавленість класифікація стилів педагогічного спілкування, запропонована М.Таленом.

Таблиця 1.

Класифікація стилів педагогічного спілкування [3,144]

Модель	Характеристика
“Сократ”	Педагог з репутацією любителя спорів і дискусій, які він навмисно провокує на заняттях. Йому властиві індивідуалізм, несистематичність у навчальному процесі через постійну комфортацію: студенти посилюють захист власних позицій, вчать їх обстоювати
“Керівник групової дискусії”	Головним у навчально-виховному процесі педагог вважає досягнення згоди й співробітництва між студентами, беручи на себе роль посередника, для якого пошук демократичного консенсусу важливіший за результат дискусії
“Майстер”	Педагог виступає як взірець для наслідування, який необхідно безумовно копіювати, і передусім не стільки у навчальному процесі, скільки у ставленні до життя взагалі
“Генерал”	Не допускає будь-якого двозначного смислу, підкреслено вимогливий, жорстко домагається слухняності, оскільки вважає, що завжди і в усьому правий, а студент, як солдат-новобранець, беззаперечно повинен підкорятися наказам. За даними М.Талена, цей стиль поширений у педагогічній практиці більше, ніж усі інші разом узяті
“Менеджер”	Поширений у радикально орієнтованих школах і пов’язаний з атмосферою ефективної діяльності класу, заохоченням ініціативи й самостійності учнів. Педагог прагне до обговорення з кожним учнем смислу завдання, якісного контролю та оцінки кінцевого результату
“Тренер”	Атмосфера спілкування в класі пронизана духом корпоративності. Учні при цьому виступають

	гравцями однієї команди, де кожний зокрема не важливий як індивідуальність, а всі разом становлять силу. Педагогу відводиться роль натхненника групових зусиль, для якого головне – кінцевий результат, блискучий успіх, перемога
“Гід”	Втілений образ “ходячої енциклопедії”. Лаконічний, точний, стриманий. Відповіді на всі запитання йому відомі завчасно, як і самі запитання. Технічно бездоганний, і саме тому часто відверто нудний

Залежно від якості володіння майстерністю педагогічного спілкування студенти відносять викладача до певної категорії.

Таблиця 2.

Категорії викладачів залежно від якості володіння майстерністю педагогічного спілкування [4,261]

1	Викладачі – “вічні студенти”	Розуміють студентів, бачать у них особистість, охоче спілкуються на різні теми, володіють високим інтелектом і професіоналізмом
2	Викладачі – “колишні моряки”	Намагаються встановити військову дисципліну. Вимагають тотального і безумовно прийняття їхньої думки. Цінують “рабство”, а не інтелект і вміння логічно мислити. Намагаються задавити “я” студента шляхом адміністративних заходів.
3	Викладачі-формалісти	На роботі “відбувають” свої години. До студентів байдужі: робіть, що хочете, аби мені не заважали
4	“Байдужі”, “заздрісні”, “обмежені”, “пани роботи”	Викладачі, які за людськими і професійними якостями не відповідають ідеалу, прийнятному для студента
5	“Трудаги”, “турмани”, “друзі”	Викладачі, які користуються авторитетом у студентів у зв’язку з окремими привабливими особистісними рисами
6	“Викладач-стандарт”	Знає свій предмет, живе своєю роботою. Тяжкий у спілкуванні. Амбітний. Впертий, не цікавий ні собі, ні студентам

Отже, результат навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі значною мірою визначається характером взаємодії між студентами і викладачами, організацією спрямованого спілкування між ними. При цьому викладач вищої школи залишається основною ланкою в системі формування особистості фахівця. Викладач здійснює вплив на студентів не лише змістом своїх лекцій і інших навчальних занять, але і усією своєю особистістю, поведінкою, звичками, манерами, своїм ставленням до справи, науки, інших людей і в першу чергу до студентів.

Література:

1. *Вітвицька С.С.* Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384с.
2. *Кан-Калик В.А.* Учителю о педагогическом общении. – Москва: Просвещение, 1987. - 214с.
3. *Кузьмінський А.І.* Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 486с.
4. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. – Ростов н/Д.: Феникс, 2002. - 361с.